

Orta Gelir Tuzağını Önlemede Vergi Politikalarının Rolü¹

Gül KAYALIDERE

Doç. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Maliye Bölümü

gul.kayalidere@cbu.edu.tr

Pelin MASTAR ÖZCAN

Arş. Gör. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Maliye Bölümü

pelin.mastar@cbu.edu.tr

Umut TEPEKULE

Arş. Gör. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

umuttepekule@hotmail.com

Öz

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme trendinin pozitif yönlü sürdürülebilirliğinin önündeki temel sorunlardan biri olarak görülen Orta Gelir Tuzağı (OGT) güncel araştırma konuları arasında yer almaktadır. OGT'nin temel belirgin bir tanımı olmamakla beraber, kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) açısından orta gelir seviyesine gelmiş ülkelerin belirli bir gelir bandında yerleşmesi, daha açık bir ifadeyle, bir üst gelir düzeyine geçememesi olarak ifade edilebilecektir. Literatürde, OGT'den çıkış için pek çok politika önerisi yer almaktadır. Çalışmada öncelikle, OGT'nin teorik çerçevesi açıklanmış ve bu olumsuz durum için getirilen çözüm önerilerine değinilmiştir. Daha sonra, söz konusu öneriler arasında tasarrufları artırma yönlü etkisinin yadsınamayacağı "vergi politikaları" açıklanmaya çalışılmıştır. OGT'den çıkan ülkelerin uygulamalarına da değinilmiştir. Sonuç olarak, ekonomik büyüme eğiliminin pozitif yönlü olabilmesi için tasarruf hacminin artırılması gereği vurgulanmış ve vergi politikalarının tasarruf hacmini artırıcı yönlü nasıl uygulanması gerektiği konusunda politika önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orta Gelir Tuzağı, Vergi Politikası, Gelir, Vergi,

The Role of Tax Policies in Preventing Middle Income Trap

Abstract

Middle Income Trap (MIT), which can be regarded as the main problems of positive growth in sustainability of developing countries, is one of the current research subjects. Although MIT does not have a specific definition, it can be expressed as settlement middle-income countries to certain income level in terms of Gross National Product (GNP) per person or not being able to cross to an upper segment. In literature, there are numerous policies for MIT. In the research, first theoretical framework of MIT is explained and then possible solutions caused by MIT are investigated. Later from the solutions, 'tax policies' which are effective in increasing savings is tried to be explained. Applications of non-MIT countries are mentioned. As a result, in order to have a positive tendency of economic growth, importance of saving volume is emphasised and policy subjects on increasing saving volume of tax policies is explained.

Keywords: Middle Income Trap, Tax Policy, Income, Tax.

¹ Gelecek İçin Bilimsel İşbirliği Konferansı 2016' da bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin önemli sorunlarından biri haline gelen Orta Gelir Tuzağı, ekonomik büyüme oranının belirli bir aralıkta seyretmesi, gelişmiş ülkelerin büyüme performansına ulaşamaması olarak ifade edilebilir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme performansını arttırarak orta gelir tuzağını aşabilmeleri için pek çok politika önerisi getirilebilir. Çalışmada, vergi politikalarının Orta Gelir Tuzağını önlemede kullanılış şekilleri ele alınmıştır. Orta Gelir Tuzağını önlemede hedef ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesidir. Ekonomik büyüme ise yatırımların atmasını dolayısıyla üretimin artmasını gerektirir. Yatırımların artması ülkedeki tasarrufların yeterliliği ile yakından ilgilidir. Vergi politikaları kişilerin tasarruf eğilimlerini doğrudan etkilemesi nedeniyle araştırmanın konusunu oluşturmuştur.

Çalışmada öncelikle, Orta Gelir Tuzağı kavramsal olarak açıklanmaya çalışılacaktır. Daha sonra vergi ve vergi politikası kavramları ele alınacak bu bağlamda vergi politikalarının önemi irdelenmeye çalışılacaktır. Orta Gelir Tuzağı'nı önlemede kullanılacak vergi politikaları dolaylı ve dolaysız vergi ayrımı çerçevesinde değerlendirilecektir.

Orta Gelir Tuzağı: Kavramsal Çerçeve

Genel olarak tuzak (trap); kısa vadeli dış unsurlar tarafından değiştirilemeyen, kararlı bir ekonomik denge durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Başka bir açıdan bakıldığında tuzak, kişi başına düşen geliri arttırmaya yardımcı olan bir faktörün etkisinin yayılmasından sonra ki bu sürdürülebilir bir durum değildir, diğer kısıtlayıcı faktörlerin kişi başına düşen gelir düzeyini tekrar olması gereken seviyesine getirmesi durumu olarak da ifade edilebilir (Cai, 2012:50-51; Koçak ve Bulut, 2014:4). Orta Gelir Tuzağı (OGT), ilk defa Dünya Bankası'nın (2007) An East Asian Renaissance Ideas for Economic Growth başlıklı raporunda yer almış ve zamanla daha dikkat çekici bir araştırma konusu olmaya başlamıştır. Rapora göre; Orta gelirli ülkeler, 21. Yüzyıl dünyasında ekonomik çeşitliliğe ayak uyduramadıkları için zengin ülkelere kıyasla daha yavaş büyüyecektir. Yani, orta gelir tuzağına yakalanan ülkeler düşük ücretli, fakir ülkelere karşı standart imalat sanayi ürünlerinde rekabet gücü zayıflayan, diğer taraftan yeniliğe dayalı zengin ülkelere ise yakınsamakta zorlanan ülkelerdir. Raporunda, orta gelire ulaşan ülkelerin, düşük gelirli ülkelerle yüksek gelirli ülkeler arasında sıkışıp kalmasına vurgu yapıldığı görülmektedir (Bozkurt vd., 2014:24).

Orta gelir tuzağı kavramının literatürde en somut anlamını Eichengreen (2011)'in çalışmasında kazandığı görülmektedir. Çalışmada bir ülkenin OGT'ndan çıkıp çıkmadığının belirlenebilmesi için üç kriter önerilmektedir. Bunlardan ilki, ülkedeki kişi başına gelirin 16000 Dolar'a yükselmesi, ikincisi, ülkedeki kişi başına gelirin ABD kişi başına düşen milli gelir

düzeyinin %58'ine ulaşması, üçüncüsü ise, ülke imalat sanayinin milli gelir içindeki payının %23'e ulaşmasıdır. (Eichengreen, 2011:14). Gürsel ve Soybilgen'e göre bu kriterlerin mutlak değerler olarak değil; belirli bir aralıkta düşünülmesi gerekir (Gürsel ve Soybilgen, 2013:2).

Anlaşılacağı üzere 125 yıllık büyüme verileri incelendiğinde yaklaşık olarak ortalama %1,8'lik bir büyüme performansı ortaya koyan ABD, orta gelir grubuna dâhil olan ülkelerin belirlenmesinde referans ülke olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, kişi başına geliri, ABD kişi başına gelirin (PPP-uyarlanmış sabit fiyatlar ile) %8' ile %36'sı arasında kalan ülkeler; orta gelir tuzağına yakalanmış olarak kabul edilmektedir (Robertson, 2013:5; Alçın ve Güner, 2015:29). Orta gelir düzeyi ölçüsü olarak kabul edilen bir diğer değerlendirme ölçütü ise Dünya Bankası'nın kişi başına gelire göre yaptığı sınıflandırmadır. Dünya Bankası'nın 2013 yılı Dünya Kalkınma Raporu'nda ülke ekonomileri için yaptığı bu sınıflandırma aşağıda yer alan Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1 Dünya Bankasının Sınıflandırmasına Göre Ülke Grupları

<i>Ekonomiler</i>	<i>Kişi Başına Yıllık Ortalama Gelir</i>
Düşük Gelirli Ekonomiler	1 035 \$ altı
Alt Gelirli Ekonomiler	1 036 – 4 085 \$ arası
Orta Gelirli Ekonomiler	1 036 – 12 615 \$ arası
Üst Orta Gelirli Ekonomiler	4 086 – 12 615 \$ arası
Yüksek Gelirli Ekonomiler	12 616 \$ ve üzeri

Kaynak: Worldbank (2012), World Development Report 2013: Jobs

OGT, genel olarak gelişmekte olan ülkeler için kullanılan bir kavramdır ve kişi başına gelir açısından orta gelir düzeyine erişmiş ülkelerin, söz konusu seviyeyi aşamaması, burada sıkışıp kalması ve yüksek gelir grubuna geçememesi olarak özetlenmektedir (Alçın ve Güner, 2015:30). OGT'nin bir başka tanımı Kharas ve Kohli (2011) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Kharas ve Kohli tarafından yapılan bu tanıma göre kişi başına gelirin 1000 ile 10000 \$ arasında olduğu ülkeler düşük ve orta gelirli; 10000 \$'ın üzerinde olduğu ülkeler ise yüksek gelirli olarak ülke olarak kabul edilmektedir. (Kharas & Kohli, 2011:286; Alçın ve Güner, 2015:30).

Literatürde OGT'yi açıklayan iki temel yaklaşım dikkat çekicidir. Birincisi, Krahas ve Kohli yaklaşımı diğeri ise Lin'in Karşılaştırmalı Üstünlük Takip (Comparative Advantage Following, CAF) yaklaşımıdır. Krahas ve Kohli yaklaşımını kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür. Düşük gelirli ülkeler, düşük üretkenliğe dayalı üretimden yüksek üretkenliğe dayalı üretime geçerken yüksek ve hızlı bir büyümeyi hayata geçirmektedirler. Bu hızlı büyümenin arkasında da ürün çeşitliliğine dayalı üretim anlayışı yatmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, düşük gelirli ülkeler orta gelir düzeyine erişene dek arz yönlü ekonomi politikalarına ağırlık vermektedirler. Bunun için de yerli üretime odaklanmakta ve faktör girdilerini arttırmaya

çalışmakta, kurumsal yapılarını iyileştirmek ve işlerliği olan politikaları hayata geçirmek üzerine yoğunlaşmaktadırlar (Islam, 2013:5; Yaşar ve Gezer, 2014:129). Orta gelir düzeyine ulaşan ülkelerin ise talep yönlü politikalara ağırlık vermeleri gerekmektedir. Çünkü bu aşamada tüketicilerin kalite, fiyat ve tercihlerine yönelik üretim anlayışı ortaya çıkmaktadır. Tam da bu konjonktürde yerli üreticilerin söz konusu etkenler çerçevesinde dünya çapında tanınan bir marka olma çabaları ortaya çıkar. Ürün çeşitliliği orta gelirli ülkeler için önemli olsa da bu dönemde belirli ürünler üzerinde uzmanlaşabilmek inovatif ve bilgi yoğun üretim anlayışına yönelebilmek önem kazanır (Kharas & Kohli, 2011:285).

Lin yaklaşımında ülkelerin kalkınma evrelerinde izleyebilecekleri iki temel stratejiden söz edilmektedir. Bu stratejilerden ilki, Karşılaştırmalı Üstünlük Takip (CAF-Comperative Advantage Following) yaklaşımı, diğeri ise, Karşılaştırmalı Üstünlük Karşıtı (CAD-Comparative Advantage Defying) yaklaşım olarak adlandırılır (Islam, 2013:6). Lin (2003)'e göre, ülkeler bir gelir grubundan diğere geçerken herhangi bir strateji değişimine gerek yoktur. Bu görüş çerçevesinde CAF stratejisinde ülkeler karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları ürünlerde pazar paylarını arttırarak üretimlerine devam ederler. CAD stratejisinde ise, ülkeler karşılaştırmalı üstünlüklerini ihmal ederek sanayi politikalarını uygulamaya koyarlar (Lin, 2003:296; Yaşar ve Gezer, 2014:130).

Orta Gelir Tuzağını Önleme Stratejileri: Genel Bakış

Literatür incelendiğinde, OGT'den çıkış için pek çok önerinin geliştirildiği görülmektedir. Ulusal tasarruf oranının arttırılması, Ar-Ge yatırımları ve inovasyon kapasitesinin arttırılması, nitelikli işgücü için beşeri sermaye yatırımları, fikri mülkiyet ve patent haklarının korunması, işgücü piyasa reformları ve toplam faktör verimliliğinin arttırılması, kurumsal reformların gerçekleştirilmesi ve altyapı yatırımlarının arttırılması OGT'den çıkış kapsamında ileri sürülen önerilerden bazılarıdır (Yıldız, 2015:159).

Ulusal tasarruf oranının arttırılması OGT'yi önlemede en önemli faktörlerden biridir. Bir ülkede büyüme trendinin sürekliliği, büyümenin finansman kaynağının ülke içi kaynaklar olup olmadığına göre değerlendirilmektedir. Tasarruf, yatırımın kaynağıdır. Başka bir ifade ile gerek öz kaynak kullanarak yapılsın gerekse de borçlanma ile finanse edilsin yatırımlar tasarruflara dayanmaktadır. Dolayısıyla yatırımlarda kullanılacak yeterli ülke içi tasarruf yoksa hammadde, ara malı ve yatırım mallarını ithal edebilmek için dış kaynaklara başvurulması gereği ortaya çıkacaktır (Eğilmez, 2012, www.mahfiegilmez.com, Erişim Tarihi: 31.05.2016). Dış kaynaklı yapılan üretim sonucu ortaya çıkan ekonomik büyümenin ise kırılğan bir yapıda olması kaçınılmaz olarak değerlendirilebilir.

Sürdürülebilir ekonomik büyüme performansına ulaşmak isteyen ülkelerin birçoğu 1990'lı yıllardan itibaren Ar-Ge'ye yatırım yaparak bilim, teknoloji

ve sanayide önemli atılımlar gerçekleştirmiş ve ihracatlarını da arttırarak gelişmiş ülke seviyesine ulaşmış ve kişi başı gelirlerini yüksek gelirli ülke düzeyine yükseltmeyi başarmışlardır. Buna karşın orta gelir tuzağını aşmakta zorlanan ve düşük ekonomik büyüme sorunlarıyla yüz yüze kalan gelişmekte olan ülkelerin; nitelikli eğitim, Ar-Ge ve inovasyon gibi konulara ağırlık vererek katma değeri yüksek ürünler üretmesi ve büyüme hızlarını sürdürülebilir hale getirmesi gerekmektedir (Yıldız, 2015:160). Ar-Ge süreci ile yaratılan yeni ürünün temel girdisi kabul edilen bilgi, inovasyon ekonomisinin temel dayanağını oluşturur. Bu süreçte bilgiye dayalı olarak üretilen yeni ürün, ileri teknolojiyle üretildiğinden, marjinal getirisi ve katma değeri daha yüksek olacaktır (Kurtoğlu, 2014:76)

OGT'yi önlemenin en etkin yollarından birisi de kalkınma süreçlerini besleyen yeni stratejilerin oluşturulması ve ihracatın canlanmasını sağlamak adına piyasaya etki edebilecek yeni ürünlerin geliştirilmesidir. Bazı ülkeler bu süreçte orta sınıfı genişletmek adına iç talebi arttırma yöntemini benimseyebilir. Böylece büyümeyi desteleyecek yüksek kalite ürünleri ekonomiye kazandırma yolunu tercih etmiş olur. Ama bu aşamada önemli unsur ucuz işçiliğe dayalı büyüme stratejilerinden katma değeri yüksek ürün ve yenilik stratejilerine yönlenebilmektir (Kritayanavaj et al., 2012:92).

Özetle, OGT'den kaçınmanın temel unsuru ekonomik büyümenin sürdürülebilir bir yapıda olması gereğidir. Bu gereklilik OGT'den çıkış için uygulanan ve uygulanabilecek tüm stratejilerin temel çıkış noktası olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda hem makro hem de mikro önlemlerin alınması gerekmektedir. Çalışmamızın konusu OGT'nin önlenmesinde makro bir önlem olan vergi politikalarının kullanılması olarak belirlenmiştir. Bir sonraki bölümde OGT'den çıkış için bir makro müdahale aracı olarak kabul edilen vergi politikaları detaylandırılmaya çalışılacaktır.

Orta Gelir Tuzağını Önleme: Vergi Politikaları

Maliye politikasının bir aracı olan vergi politikaları, ekonomik istikrarın sağlanması, büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve gelir dağılımında adaletin sağlanması amaçları doğrultusunda kamu harcama politikaları ve borçlanma politikalarıyla birlikte kullanılmaktadır. Çalışmanın konusunun OGT'nin önlenmesi kapsamında vergi politikalarının kullanımı oluşturmaktadır. Bu nedenle OGT'den çıkış kapsamında sadece vergi politikalarına ilişkin açıklamalar yapılacaktır. Ancak, makro bir politika olan vergi politikasının tek başına uygulanması sonucunda OGT'den çıkış için hedeflenen sonuçlara ulaşılması beklenmemelidir. Çünkü OGT'den çıkış konusunda vergi politikaları tek başına yeterli olmamaktadır. Bu nedenle OGT'den çıkış için vergi politikalarının yanında diğer para ve maliye politikası araçları da destekleyici politikalar çerçevesinde bu hedefe yönelik olarak kurgulanmalı ve uyumlu bir şekilde yürütülmelidir.

Vergi ve Vergi Politikası Nedir?

Vergi, kamu harcamalarının finansmanı için özel ve tüzel kişilerden kanun çerçevesinde cebri olarak tahsil edilen kamu gelirdir. Elde edilen her türlü gelir unsuru için vergi vermek vatandaş olmanın bir gereğidir. Vergi politikası ise; kıt kaynaklar ile sonsuz olan birey ihtiyaçlarının karşılanmasında toplumsal faydayı ön plana alarak belli amaçlara ulaşmak amacıyla, vergilerde ayarlamalar yapmak suretiyle devletin genel amaçlarına hizmet eden bir vergi sistemi tasarımıdır. Bu tasarım, az gelişmiş ülkeler için olduğu kadar, gelişmekte olan ve hatta gelişmiş ülkeler için de büyük önem taşımaktadır. Vergi sistemi; ayrıca, yükselen piyasalara sahip gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle uluslararası sisteme entegre olmaya çalışan ülkelerde, daha hassas bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda yer alan ülkelerde vergi sistemi, kamu borçlanmasına aşırı başvurmadan, kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla yeterli geliri sağlayabilecek şekilde tasarlanmalıdır (Aydın ve Güray, 2011:255; Tanzi & Howell, 2000:3).

Genel olarak OGT'ye yakalanmış veya yakalanma riski olan ülkeler olarak da ifade edilebilecek gelişmekte olan ülkeler, sosyal verimliliği yüksek faaliyetleri geliştirmek için kaynak dağılımını düzenlemek, vergi ayrıcalıkları ve benzer mali önlemler ile özel sektörü teşvik etmek, ekonomideki enflasyonist eğilimleri kontrol etmek, gelir ve servet dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak ve kamu sektörü faaliyetleri için kaynak ihtiyacını karşılamak adına vergi politikalarını kullanmaktadırlar (Demircan,2003:101).

Vergi politikaları vergi sistemleri içerisindeki dolaysız ve dolaylı vergiler aracılığı ile uygulanmaktadır. Esas olarak gelir ve servet üzerinden alınan vergiler dolaysız, harcamalar üzerinden alınan vergiler ise, dolaylı vergiler olarak sınıflandırılır. Dolaylı vergiler uygulamada; gider vergileri, üretim vergileri, muamele vergileri, tüketim vergileri, mal ve hizmet vergileri olarak da ifade edilebilir. Bir malın, eşyanın veya değer bir kişiden bir başkasına devri veya bir hizmetin satışı, dolaylı vergilerin konusunu oluşturur (TÜSİAD, 2012:18). Çalışmanın sonraki bölümünde, OGT'den çıkmak veya OGT'ye yakalanmamak için vergi politikalarının dolaylı ve dolaysız vergiler sınıflandırması altında nasıl uygulanacağı açıklanmaya çalışılacaktır.

OGT'yi Önlemede Dolaysız Vergiler

Vergilerin hangi türünün tasarruflar üzerinde olumsuz etkisinin olduğu tartışmalı olsa da genel olarak faiz, kar payı, hisse senedi ve sermaye kazancı gibi tasarruf unsurlarını vergilendirmesi nedeniyle bu konuda dikkatler gelir vergisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu özelliği ile gelir üzerinden alınan vergiler bireylerin ekonomik tercihlerini negatif etkileyerek tasarruflara maliyet yüklemektedir (Durkaya ve Ceylan, 2006:80). Bu ise bireylerin tasarruf eğilimlerini azaltmakta tasarruf-tüketim tercihlerini

tasarruf aleyhine değiştirmektedir. Sürdürülebilir bir ekonomik büyüme için ülke içi güçlü bir tasarruf oranının yakalanması gereği göz önüne alındığında, yüksek oranlarda tahsil edilen gelir ve kurumlar vergilerinin tasarruflar üzerinde yarattığı negatif etkinin ülkelerin OGT'ye yakalanma risklerini arttırdığını söylemek mümkündür. Daha açık bir ifadeyle, elde edilen gelirin ne kadarının vergi olarak tahsil edildiği tasarruflar açısından önem kazanmaktadır. Eğer, gelirin büyük bir kısmı vergi olarak tahsil ediliyorsa kalan kısım da ihtiyaçların karşılanmasına ayrılacağından tasarrufa gidecek pay küçülecektir. Daha önce de belirtildiği üzere, yurt içi tasarruflar, yatırım için en önemli finansman kaynağı olmaları nedeniyle, eğer vergi politikalarının etkisiyle eriyorsa dış finansman kaynaklarının çözüm olması kaçınılmaz olacaktır. Bu da ekonominin kırılganlığını arttıracak dolayısıyla büyüme performansını da olumsuz etkileyecektir.

Diğer taraftan vergi politikalarıyla yatırımlardan elde edilen getirinin bir bölümünün kamuya transfer edilmesi de yatırımlar üzerinde olumsuz etkiler doğurabilir. Yatırımların ekonomik büyüme ile olan ilişkisi, özellikle büyüme politikalarında vergi indirimlerine dikkatleri çekmektedir. Vergi indirimleri, vergi olarak ödenmesi gereken kaynakların, yatırımları besleyen tasarruflara dönüşmesine önayak olmaktadır. Dolayısıyla, vergi indirim, istisna veya teşvikleri potansiyel yatırım fırsatları için girişimcileri cesaretlendirmektedir. Ayrıca vergi indirimleri, yukarıda vurgulandığı üzere kullanılabilir geliri de arttıracığından tasarruf oranını olumlu etkileyecek ve ekonomik büyümeyi tetikleyici olabilecektir. Arz yönlü iktisatçılara göre de; vergi indirimlerinin yatırımlar üzerindeki etkilerinin Keynesyen teorinin aksine kamu harcamalarındaki artıştan daha kayda değer olduğu vurgulanmaktadır (Durkaya ve Ceylan, 2006:81). Özellikle yeni teknolojilerin teşvik edildiği bir vergi politikasının önemi yadsınamayacaktır. Yükte hafif pahada ağır katma değeri yüksek teknolojik ürünlerin ekonomiye kazandırılması büyüme performansını yükselterek büyüme oranını da arttırabilecektir.

Vergi politikalarının uygulamaya konduğu ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin de ekonomik büyüme açısından önemi yadsınmamalıdır. Gelir vergisinin etkin ve verimli bir uygulamaya kavuşturulması için bazı şartların varlığı gereklidir. Bunlar (Eker vd., 1997:236; Demircan, 2003:102);

- Ülkede geçimlik kesimin ağırlık ve önemini kaybedip, yerini yaygın bir şekilde piyasa ekonomisinin ilke ve koşullarının egemen olduğu bir ortama bırakılmış olması,
- Yükümlüler arasında okuma-yazma oranlarının yükseltilmesi,
- Sağlıklı ve güvenilir bir muhasebe sisteminin yaygın bir uygulamaya kavuşturulmuş bulunması,
- Dürüst ve etkin çalışan bir vergi idaresi,
- Yükümlülerin vergilemeye karşı uyum ve anlayış içinde olmaları,

- Yüksek gelir seviyesindeki bireylerin vergi düzenlemeleri ve önlemlerine eleştirel yaklaşımları gerekir.

Sonuç olarak, dolaysız vergiler direkt tasarruf hacmini ve yatırım hacmini arttırıcı şekilde düzenlenmeleri ve uygulanmaları durumunda ekonomik büyüme performansı üzerindeki pozitif etkilerinden dolayı OGT'yi önlemede kullanılabilen önemli araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yukarıda sayılan kriterler söz konusu etkinin büyüklüğünü değiştirebilmektedir.

OGT'yi Önlemede Dolaylı Vergiler

Genel olarak harcamalar üzerinden alınan vergiler olarak ifade edilen dolaylı vergiler; üretim birimleri üzerinden alınan vergileri, KDV'yi, ithalde alınan vergileri, ulaştırma ve sigorta gibi hizmetlerden alınan vergileri, finansal işlemler ve sermaye işlemleri üzerinden alınan diğer spesifik vergileri ve üretimden alınan diğer vergileri kapsamaktadır (Soydal ve Yılmaz, 2009:298). Bu vergiler, genellikle gelişmekte olan ülkelerde en büyük kamu gelir kaynağını oluşturur. Gelişmekte olan ülkelerde toplam merkezi devlet gelirleri içinde dolaylı vergilerin payı (yurtiçi mal ve hizmetlerden ve uluslararası ticaretten alınan vergiler olarak) gelişmişlik derecelerine göre ortalama %40-%50 arasında değişmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran %20-%30'lar civarındadır. Bunun nedeni, gelir üzerinden alınan vergilerdeki uygulama güçlüklerine karşın dolaylı vergilerin idari açıdan basit vergiler olmaları olarak da değerlendirilmektedir. Kişi ve kurumların mal ve hizmet satın almaları yoluyla dolaylı yoldan ödedikleri söz konusu vergilerin tarhi ve tahsili nispeten daha kolay olmaktadır (Ataç, 1999:285; Demircan, 2003:111).

Düşük gelir grubuna dâhil ülkelerde kayıtlı ekonominin yapısının dar olması dolaylı vergilere yönelimi arttıran bir diğer önemli neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Mintz (2003)'e göre gelişmekte olan ülkelerde özellikle dolaylı vergilerin tercih edilmesinin nedenleri; tahsilinin kolay olması ve tüketim üzerinden tahsil edilmesiyle enflasyonunu kontrol altına alınması nedeniyle iyi bir tasarruf kaynağı oluşturmasıdır (Mintz, 2003:226; Ay ve Talaşlı, 2008:142). OGT'nin önlenmesi için tasarruf hacminin yüksek olması gerektiğinden ve beklendiğinden, dolaylı vergilerin vergi sistemi içerisinde yer alması ve vergi politikasının bir aracı olması kaçınılmazdır. Ancak bu konuda vurgulanması gereken önemli bir nokta, bir ülkede dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının dolaysız vergilere göre daha yüksek olması durumunda o ülkede vergi adaletinden söz etmek mümkün olmayacağıdır (Kızılot, 2004). Vergi adaletinin zedelendiği böyle bir ortamda vergi gelirlerinin giderek azalması, mali disiplinden uzaklaşma, kayıt dışı ekonominin genişlemesi ve sonuç olarak da ekonomik büyümenin bu durumdan olumsuz etkilenmesi söz konusu olabilecektir.

Dolaylı vergiler ülkenin ekonomik konjonktürüne uygun şekilde kullanıldığı takdirde dolaysız vergiler kadar olmasa da ekonomik büyümeye katkı sağlayabilirler. Özellikle harcama vergilerinden gümrük vergileri yoluyla yurtiçi sanayi korunabileceği gibi, lüks tüketimin azaltılması ve ülke kaynaklarının daha rasyonel kullanılması sağlanabilir. Bununla birlikte gümrük vergilerini uygulamanın sınırlı olduğu günümüz bütünleşme çağında gümrük vergilerinden meydana gelen kayıp özel tüketim vergileri ile karşılanarak devletin finansman imkânları artırılabilir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergiler tasarrufları teşvik edebilir ve döviz tasarrufu sağlayarak ekonomik büyüme açısından önemli rol oynayabilirler (Demircan, 2003:111).

Bir ekonomide tüketim malları üzerine salınan dolaylı bir vergi tüketimin maliyetini artırarak bu tür mallara yapılan harcamaları kısıtlayabilir ve bu kaynakların yatırım harcamalarına aktarılmasına neden olabilir. Ancak, bunun için bazı genel, idari ve ekonomik ilkelerin izlenmesi gereklidir. Bu kapsamda, vergilendirilecek mal ve hizmetin seçimi, mal talebinin fiyat esnekliğinin düşük olması ve lüks malların vergilendirilmesine ağırlık verilmesi önem kazanmaktadır (Demircan, 2003:112). Dolaylı vergilerin oranlarında indirimle gidilmesi de kullanılabilir gelir üzerinde pozitif etki yapacağından tasarruflar artacak ve yatırımlar için finansman kaynağı oluşturulabilecektir. OGT'nin önlenmesinde dolaylı vergilerin etkilerinin dolaysız vergilere kıyasla daha yüksek olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerin vergi sistemlerinin etkin işleyememesi ve tahsil edilebilecek vergilerin sağlıklı toplanamaması dolaylı vergilerin vergi sistemi içindeki payını arttırmaktadır.

Sonuç

Vergi politikalarının OGT'yi önlemedeki rolünün dolaylı dolaysız vergiler kapsamında incelenmeye çalışıldığı araştırmada, dolaylı vergilerin belirli kriterler dâhilinde uygulanması sonucunda tasarruf hacmini artırıp ekonomik büyümeye katkıda bulunabileceği ifade edilmiştir. Ancak, dolaylı vergiler özellikle, vergi sisteminin sağlıklı çalışmadığı ve kayıt dışı ekonominin ülke ekonomisindeki alanının geniş olduğu gelişmekte olan ülkelerde dikkatli uygulanmalı özellikle lüks tüketim üzerinde yoğunlaşmalıdır. Gelir dağılımının zaten dengesiz olduğu söz konusu ekonomilerde dolaylı vergilerin zorunlu tüketim üzerinden alınması bu dağılımın daha da kötüleşmesine neden olabilecektir.

Dolaysız vergilerin OGT'yi önlemedeki rolleri daha fazladır. Dolaysız vergiler gelir üzerinden alınan vergiler olması nedeniyle ülkedeki tasarruf hacmini ve yatırımları direkt etkilemektedir. Vergi politikasında, vergi harcaması şeklinde (vergi indirimi, istisnası, muafiyeti) yapılacak bir düzenleme o ülkedeki tasarruf hacmini arttırabilir bu da yeni girişimleri teşvik edici olabilir. Ayrıca kişisel gelir üzerinden alınan gelir vergisinde de indirimle gidilmesi yine tasarruflar üzerinde olumlu etki yapabilir.

Gelir üzerinden alınan gelir vergisinin etkin ve verimli bir uygulamaya kavuşturulması için bazı şartların varlığı gereklidir: Piyasa ekonomisinin ilke ve koşullarının egemen olduğu bir ortamın sağlanması, yükümlüler arasında okuma-yazma oranlarının yükseltilmesi, sağlıklı ve güvenilir bir muhasebe sisteminin yaygın bir uygulamaya kavuşturulmuş bulunması, dürüst ve etkin çalışan bir vergi idaresi, yükümlülerin vergilemeye karşı uyum ve anlayış içinde olmaları, yüksek gelir düzeyindeki bireylerin vergi düzenlemeleri ve önlemlerine eleştirel yaklaşımları bu şartları oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Alçın, S. ve Güner, B. (2015). Orta Gelir Tuzağı Üzerine Bir Değerlendirme, *Marmara Üniversitesi İİB Dergisi*, 37, 27-45.
- Ataç, B. (1999). *Maliye Politikası*, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları; No:118, Eskişehir.
- Ay, H.M. ve Talaşlı E. (2008). Ülkelerin Ekonomik Gelişmişlik Seviyeleri ve Vergi Yapıları Arasındaki İlişki, *Maliye Dergisi*, 154, 135-155.
- Aydın, M. ve Türgay, T. (2011). Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikası ve Türkiye, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(1), 249-274.
- Bozkurt, E., Demir, S., Özdemir, D. ve Çakmak, E. (2014). *Maliye Dergisi*, 167, 22-39.
- Cai, F. (2012). Is There a "Middle Income Trap"? Theories, Experiences and Relevance to China, *China & World Economy*, 20(1), 49-61.
- Demircan, E. S. (2003). Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 23, 97-116.
- Durkaya, M. ve Ceylan, S. (2006). Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme, *Maliye Dergisi*, 150, 79-89.
- Eğilmez, M. (2012). Tasarruf, Yatırım ve Büyüme, <http://www.mahfiegilmez.com>, Erişim: 31.05.2016.
- Eichengreen, B., Park, D. & Shin, K. (2011). When Fast Growing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for China, *NBER Working Paper*, No:16919.
- Eker, A., Altay, A. ve M. Sakal (1996). *Maliye Politikası*, Takav Matbaacılık, İzmir.
- Gürsel, S. ve Soybilgen, B. (2013). Türkiye Orta Gelir Tuzağının Eşiğinde, *Betam Araştırma Notu* 13/154.
- Islam, N. (2013). Beyond the Middle Income Trap: What Kind of High Income Country can China Become?, *ICSEAD Working Paper*, Vol. 2013-20.

- Kharas, H.& Kohli, H. (2011). "What Is the Middle Income Trap, Why do Countries Fall into It, and How Can It Be Avoided?", *Global Journal of Emerging Market Economies*, 3(3), 281–289.
- Kızılot, Ş. (2004). Vergiler Dolaylı Geliyor, *Hürriyet Gazetesi*, 7 Ekim.
- Koçak, E. ve Bulut, Ü. (2014). Orta Gelir Tuzağı: Teorik Çerçeve, Ampirik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama, *Maliye Dergisi*, 167, 1–21.
- Kritayanavaj, B., Woo, K.I., Fangchanda, S., Sathaworasi, V., Chientachakul, A. & Tummanon, A. (2012). Breaking Out of Middle Income Trap, *Asia-Pacific Housing Journal*, 6(20), 90–96.
- Kurtoğlu, Y. (2014). Orta Gelir Tuzağından Çıkış, *Ekonomik Yaklaşım*, 25(90), 71–90.
- Lin, J. Y. (2003). Development Strategy, Viability and Economic Convergence, *Economic Development and Cultural Change*, 51(2), 277–308.
- Mintz, J. (2003). Growth and Taxes: Some Implications for Developing Economies. J. Martinez-Vazquez & J. Alm (Eds.) *Public Finance in Developing and Transitional Countries: Essays in Honour of Richard Bird*, (pp. 205–231), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA
- Robertson, P. E. & Ye, L. (2013). On The Existence of Middle Income Trap, Business School University of Western Australia, *Discussion Paper No:13.12*.
- Soydal, H. ve Yılmaz, M. (2009). Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergiler ve Ekonomiye Etkileri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 12(1–2), 295–308.
- Tanzi, V. & Howell Z. H. (2000). Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries, International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department, *IMF Working Paper*, WP/05/35, 1–35.
- TÜSİAD (2012). *Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçları*, Yayın No: TÜSİAD-T/2012–10/532, Sis Matbaacılık, İstanbul.
- World Bank. (2012). *World Development Report 2013: Jobs*. Washington, DC: World Bank. DOI: 10.1596/978–0–8213–9575–2.
- Yaşar, E. ve Gezer, M. A. (2014). Türkiye’nin Orta Gelir Tuzağına Yakalanma Riski ve Bu Riskten Kurtulma Önerileri, *Maliye Dergisi*, 167, 126–148.
- Yıldız, A. (2015). Orta Gelir Tuzağı ve Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri, *Fırat Üniversitesi SBE Dergisi*, 25(2), 155–170.

